

ÖMRÜN MÜDRİKLİK ZİRVƏSİ

Elə adam var ki, uzun illər ünsiyyətdə olduğundan, yalnız onunla lap uzaqlara - gənclik illərinə gedib çıxa bilərsiniz. Elə adam var ki, ondan yazanda elə bilərsiniz ki, elə özündən yazırsan... Mənim üçün elə adamlardan biri indi ömrünün 70 ilini şərəflə arxada qoyan, gəncliyini, enerjisini, istedad və qabiliyyətini xərcləyə-xərcləyə böyük nüfuz sahibinə çevrilən Nizami Xudiyevdir... O, mənim gözümün qabağında həyat və elm yollarında inamla addımlayıb. Komsomol təşkilat katibi, universitet həmkarlar təşkilatının sədri, prorektor, rektor, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinin sədri vəzifəsində çalışıb. Namizədlik, doktorluq dissertasiyaları müdafiə edib, professor, Əməkdar Elm xadimi olub, millət vəkili kimi səmərəli fəaliyyət göstərüb, “Şöhrət” ordeninə layiq görülüb. Onun ailə qurduğu illəri də, övlad, oğul-uşaq, nəvə sahibi olanda necə sevindiyni də yaxşı xatırlayıram...

Nizami Xudiyevin ömrünün ixtiyar çağında yazıb çap etdirdiyi “Ömürdən səhifələr” kitabını vərəqləyirəm. İlk səhifələri oxuyanda Nizaminin uşaqlığı, hansı mühitdə doğulub tərbiyə alması haqqında məndə dolğun təsəvvür yaranır. Gələcəkdə tələbə yoldaşım, dostum olacaq Nizaminin uşaqlığını görməmə də, Azərbaycanımızın füsunkar bir parçası olan Naxçıvanı, Şahbuzu görməyim, Batabat yaylağında gəzməyim, heyranlıqla üzən adalara baxmağım, buludlarla günəş şüasının qarışığından yaranan heyretəmiz bir fonun ön planında Batabat gölünü, onun ətrafında gül-çiçəklə bəzənmiş dağları, yamacları seyr etməyim, Zor bulağın diş göynədən bumbuz suyundan içməyim, təzəcə çiçəkləyən yemşan çiçəklərinin ətrini sərin, təmiz dağ havası ilə birlikdə ciyərlərimə çəkməyim gənclik dostumun uşaqlığı haqqında təsəvvürümü əhəmiyyətli dərəcədə dolğunlaşdırmaq, təxəyyülümü zənginləşdirmək gücündəymiş...

İstər-istəməz xatirələr cıgırı ilə ötən xəyali yox, real günlərə qayıdırəm. Bu cıgırıla mən 1966-cı ilin sentyabrına qədər gedib çıxa bilərəm... Hay-küylü tələbəlik illəri, indi haqq dünyasında olan, sevimli müəllimimiz Əhəd Hüseynov demişkən, “əbədiyyətə qovuşan”, dərs aldığımız, söhbətlərini dinlədiyimiz, xarakterimizin formalaşmasında misilsiz xidmətləri olan insanlar: Şövqi Ağayev, Əbdüləzəl Dəmirçizadə, Feyzulla Qasımzadə, Məmmədhusəyn Təhmasib, Zeynal Tağızadə, Əhməd Seyidov, Əbdül Əlizadə, Fərhad Fərhadov, Məmmədsəlim Tahirli, İsmayıl Şıxlı, Sədi Əfəndiyev, Şərif Haqverdiyev, Mürsəl Həkimov, Cavad Bağirov, Abbasqulu Məhərrəmov, İmran Babayev, Əhəd Əhmədov, Azər Hüseynov, Afad Qurbanov, Adilə Hacıyeva, Həsən Mirzəyev, Xeyrulla Məmmədov, Mustafa Mustafayev, Hüsni Quliyev, indi də ehtiramla görüşdüyümüz folklorşünas alim Paşa Əfəndiyev, dilçi Cəfər Cəfərov, tarixçi Bəşir Şüküroğlu... Aradan yarım əsrdən artıq vaxt keçsə də, həmin insanların hələsinin özünəməxsus danışqı tərz, hərəkətləri, hətta mimikaları belə yadıma düşür...

Nizami Xudiyevin xoşbəxtliyi ondadır ki, həmişə müəllimlərinin sevimli tələbəsi olub. Onun ictimai həyat və elm sahəsində uğurları N.Xudiyevə dərs deyən insanların qəlbini ictimai hissi ilə doldurub. Nizaminin müəllimlərindən professor Əbdül Əlizadənin, Afad Qurbanovun, Paşa Əfəndiyevin və başqalarının öz yetirmələri haqqında xoş sözlər söyləmələri təsadüfi səciyyə daşıyır:

“Dərs dediyim tələbələrin bir çoxu ilə həmişə fəxr etmişəm. Onlardan biri də Nizami Xudiyevdir. Nizami ADPU-nun tarixində xüsusi yer tutan görkəmli şəxsiyyətlərdən biridir” (Ə.Əlizadə);

“Nizami olduqca mədəni, qayğıkeş insandır. İstər respublika daxilində, istərsə də xarici ölkələrdə keçirilən konfrans və simpoziumlardakı məruzə və çıxışlarında o, bir çox elm-nəzəri məsələlərə toxunur, dilçiliyimizin qarşısında duran müəyyən global məsələlər ətrafında nüfuzlu söz deyir” (A.Qurbanov);

“Nizami Xudiyev mənim ən istedadlı, ən sevimli tələbələrimdən biri olub. Onun ədəbi dil tarixi haqqında kitabı bütün türk dünyasında məşhurdur. Nizami xalq üçün, dövlət üçün böyük işlər görür” (Paşa Əfəndiyev).

İnsana ən yaxşı dəyəri onu daim müşahidə edən insanlar tərəfindən verilir. Bu baxımdan dilçi alimlərdən Ağ-

musa Axundovun, Yusif Seyidovun, Nizami Cəfərovun, Həsən Balyevin, Müseyib Məmmədovun, İsmayıl Məmmədovun, Vilayət Əliyevin, Buludxan Xəlilovun, ədəbiyyatşünaslardan Xasay Cabbarovun, İsa Həbibbəylinin, xalq yazıçıları Elçinin, Mövlud Süleymanlının, Cavad Heyətin, Ziyad Səmədzadənin, Mailə Muradxanlının, Ağalar Mirzənin və başqalarının fikirləri mənim üçün bir neçə baxımdan maraqlı göründü. Bütün bu fikir və mülahizələr Nizami Xudiyevin siyasi əqidəsinə, elminə, işgüzarlığına, şəxsiyyətinə verilən dəyərin göstəricisidir.

Nizami Xudiyevin şəxsiyyətinə, elminə, təşkilatçılıq qabiliyyətinə, əqidəsinə ən yüksək dəyəri isə ümummilli liderimiz Heydər Əliyev və onun ləyaqətli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev vermişdir. Nizamiyə etimad göstərilib böyük vəzifələr tapşırılması da, onun Əməkdar elm xadimi fəxri adı alması da, “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilməsi də bu iki siyasi liderin adı ilə bağlıdır.

...Mətbuatda Nizami Xudiyev haqqında xeyli məqaləm dərc olunub. Bu məqalələrin hər birində dostumun portretinin əsas cizgilərini verməyə çalışmışam. Həmin məqalələri təzədən nəzərdən keçirirəm. Onların heç birini paralamağa, redaktə eləyib yeniləməyə əlim gəlmir... On il bundan qabaq Nizami Xudiyevin 60 illik yubileyi münasibətilə yazıb nəşr etdirdiyim “60 yaşın zirvəsindən baxanda” adlı məqalədən bir hissəni burda vermək qərarına gəldim:

“Ömür yolu yaradanın insana bəxş elədiyi ən gözəl hədiyyədir. Bu hədiyyədən isə hərə bir cürə istifadə edib, bəhrələnir. Hərə öz ömrünü, öz təliyni yaşayır. Xoşbəxt o adamdır ki, həyatının ixtiyar çağına ləyaqətlə çatı bilir və ömrün zirvəsindən keçdiyi yollara baxanda ürəyi fərəh hissi ilə döyünür.

Bu günlərdə 60 yaşı tamam olan görkəmli dilçi alim, “Şöhrət” ordenli Əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor Nizami Xudiyev məhz belə insanlardan biridir. Yetmiş yaşın zirvəsindən baxanda şərəfli, ləyaqətli bir ömür yolunun səhifələri və rəq-vərəq canlanır insanın gözləri önündə.

*Ucalmaq - eşqimin əzəli, ilki,
Bir dəfə qıy vurmaq yüz ömrə dəyər.
Zirvə qartal üçün zirvə deyil ki,
Qartal yorulanda ener zirvəyə.*

Bəli, ömrün bu ucalığından baxanda adam istər-istəməz kövrəlir, ötənləri-keçənləri yada salmalı olur. Nizami Xudiyev də ömrün bu zirvəsinə alınıcıq, üzünə çıxan, yüksək ad-san, şənşöhrət, xətir-hörmət sahibinə çevrilən, övlad-nəvə sevinci dadan bəxtiyar alimlərimizdəndir. Nizami Əməkdar elm xadimidir, “Akademik Yusif Məmmədliyəv”, “Abdulla Şaiq”, “Araz”, “İnam”, “Nailiyyət”, “Qızıl qələm” və s. mükafatların laureatı, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin, bir sıra nüfuzlu elmi təşkilatların, müdafiə şuralarının üzvüdür. O, respublikamızda böyük nüfuz sahibi olan ziyalılarımızdandır. Ancaq hamı kimi Nizami də bu zirvəyə asanlıqla gəlib çıxa bilməyib. Gərgin zəhmət, yuxusuz gecələr, xalqının, millətinin gələcəyinə böyük inam onu bu zirvəyə gətirib çıxarmışdır.

Naxçıvanın sayılıb-seçilən ziyalılardan birinin - uzun müddət Şərq qapısı” qəzetinin redaktoru işləmiş Manaf Xuduyevin ailəsində dünyaya göz açan Nizami uşaqlıq illərini Şahbuz rayonunda keçirib. Şahbuzun özünəməxsus təbiəti, Batabat gölünün göz-

zəlliyi balaca Nizaminin qəlbində şəirə, sənətə, ədəbiyyata məhəbbət oyadıb. Orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirən Nizami tərəddüd etmədən sənədlərini o zamanki Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsinə verib. Bax, Nizami ilə mənim tanışlığım, dostluğum da o zamandan başlayıb.

1966-cı ilin sentyabr ayı idi. Respublikamızın ayrı-ayrı şəhərlərindən, rayonlarından, kəndlərindən ali təhsil almaq üçün Bakıya gələn gənclər hələ bir-birlərini yaxşı tanıyırdılar. Nədənə elə ilk gündən Nizami ilə dostlaşdıq, eyni partada əyləşdik, eyni yataqxanada qaldıq, kitabxanaya eyni getdik, dərslərə birlikdə hazırlaşdıq. Dörd illik tələbə həyatı bizi bir-birimizə çox yaxınlaşdırdı, doğmalaşdırdı. Elə buna görə də mən Nizamini bəlkə də hamıdan yaxşı tanıyıram. Onun qabiliyyəti, istedadı, zəhmətsevərliyi sayəsində tezliklə cıalandı. Seminar məşğələlərində Nizaminin dərs danışmağı, disputlarda, ədəbi gecələrdə, şair və yazıçılarla görüşlərdə çıxışları təkə tələbələrini yox, müəllimlərin də çox xoşuna gəlirdi. Onun qiymət kitabçasını əlalar bəzəyirdi. Nizaminin bir dənə də olsun dördü yox idi. Özü də bu əla qiymətlərin ona yazan bilirsiniz kimlər idi? Akademik Feyzulla Qasımzadə, akademik Əbdüləzəl Dəmirçizadə, professorlardan Məmmədhusəyn Təhmasib, Fərhad Fərhadov, Zeynal Tağızadə, Afad Qurbanov, Paşa Əfəndiyev, xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlı, görkəmli tənqidçi Əhəd Hüseynov...

Nizami həm dərslərini yaxşı oxuyur, həm institutun ictimai həyatında fəal iştirak edir, həm Tələbə Elmi Cəmiyyətinin xətti ilə araşdırmalar aparır, ilk elmi məqalələrini yazıb çap etdirir, həm də voleybol yarışlarında oxuduğu ali məktəbin idman şərəfini qoruyurdu. Adama qəribə gəlirdi ki, bir belə işi bir adam necə çatırır, necə bu işlərin hamısında eyni dərəcədə uğur qazanır?

Nizamini yaxından tanıyanlardan biri kimi yaxşı bilirdim ki, bu nailiyyətlərin birinci səbəbi Nizaminin istedadı, qabiliyyəti, ikinci səbəbi isə onun həddindən artıq çalışqanlığı, zəhmətsevərliyi idi...

Ali təhsili əla qiymətlərlə başa vuran Nizami Elmi Şuranın Qərarı ilə “Azərbaycan dilçiliyi” kafedrasında müəllim saxlandı. 1978-ci ildə “Abdulla Şaiqin nəsr dili” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı, 1981-ci ildən kafedranın dosenti kimi səmərəli fəaliyyət göstərməyə başladı, tələbələrin sevimli müəllimlərindən birinə çevrildi. Elə həmin il Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Fəxri Fərmanı ilə təltif olundu.

Elmi araşdırmalarını uğurla davam etdirən Nizami Xudiyev 1990-cı ildə “Azərbaycan ədəbi dili lüğət tərkibinin inkişaf qanunauyğunluqları” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi aldı, elə həmin il professor elmi adına layiq görüldü.

Nizami Xudiyevin ümumdünya şöhrətli alim Lütfi Zadə adına Amerika Beynəlxalq Müasir Elmlər Akademiyasının, Nyu-York Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilməsi, İngiltərənin Kembric Beynəlxalq Biografiya Mərkəzi tərəfindən 2001-ci il üçün “İlin beynəlxalq ziyalı” adına və “Qızıl medal”a, bir il sonra yenə həmin mərkəz tərəfindən “XXI əsrin intellektuali” adına layiq görülməsi, adının “XXI əsrin böyük ziyalıları” kitabına daxil edilməsi və sair bu kimi uğurlar heç də təsadüfi deyildir. Bunların hamısı onun yük-

sək intellektinin, işgüzarlığının, zəhmətsevərliyinin bəhrəsidir. Çünki Nizami Xudiyev Moskva, Nalçik, Bişkek, Ufa, Aşqabad, Daşkənd, Güllüstan, Alma-Ata, Ankara, Konya, İstanbul, İzmir, Adana, Konya və başqa şəhərlərdə keçirilən mötəbər elmi konfranslarda, qurultay və simpoziumlarda dərin elmi məzmunulu məruzələri ilə çıxış etmiş, dünyanın bir çox dilçi alimlərinin diqqətini cəlb etmişdir. Nizami Xudiyevin elmi əsərləri nəinki Azərbaycanda, eləcə də dünyanın müxtəlif ölkələrində dəfələrlə dərc edilmiş, elmi ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olmuşdur.

Nizami Xudiyev çox məhsuldar bir alim, tədqiqatçıdır. Onun “Azərbaycan ədəbi dili lüğət tərkibinin inkişafı”, “Azərbaycan ədəbi dil tarixindən seminar məşğələləri”, “Azərbaycan ədəbi dilinin zənginləşmə yolları”, “Yazıçı dili və üslubu”, “Azərbaycan ədəbi dilinin sovet dövrü”, “Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi”, “Azərbaycan ədəbi dilinin təşəkkülü”, “Tərcümə ədəbiyyatı və ədəbi dilimiz”, “Heydər Əliyev və Azərbaycan dili”, “Radio, televiziya və ədəbi dil”, “Xalqın İlhamı”, “Azərbaycan dilində şəxs adları” və sair bu kimi sanballı monoqrafiyaları Nizami Xudiyevin analitik təfəkkürünün, zəngin elmi və siyasi təxəyyülünün məhsullarıdır. Bu əsərlərdən respublikamızın elm və təhsil ocaqlarında dəyərli elmi mənbə, tədris vəsaiti kimi geniş istifadə olur.

Elə alimlər var ki, onlar ancaq elmi araşdırmalar aparmaqla məşğuldurlar. Lakin Nizami Xudiyev elə fenomenal şəxsiyyətlərdəndir ki, onun təşkilatçılıq qabiliyyəti, siyasi fəaliyyəti də həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Hələ tələbə ikən institut gənclər təşkilatına rəhbərlik edən Nizaminin İnstitut Həmkarlar Təşkilatının sədri, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilmsi də, prorektor, rektor, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinin sədri təyin edilməsi də təsadüfi deyildi.

İndi Nizami Xudiyev də, mən də, digər tələbə dostlarımız da ömrümüzün ixtiyar çağlarını yaşayırıq. Nizami ADPU-da Ümumi dilçilik kafedrasına rəhbərlik edir. Yeni dilçi alimlərin hazırlanmasında bir elmi rəhbər, məsləhətçi, opponent kimi fəal iştirak edir... Yeni nəslin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olur... Ən əsası isə yenə də gənclik eşqi ilə yazıb-yaradır...

On dörd cildlik seçilmiş əsərləri bir istedadlı, zəhmətkeş alim ömrünün möhtəşəm, monumental abidəsidir. Yüzlərlə elmi məqalənin, xeyli sayda monoqrafiyanın, dərslərin müəllifi olan Nizami Xudiyev təkə ölkəmizdə deyil, onun hüdudlarından da kənarda əsərləri nəşr edilən, tanınan, xalqımızı hər yerdə ləyaqətlə təmsil etməyi bacaran ziyalılarımızdandır.

...70 yaşını qeyd etməyə hazırlaşan dostum Nizami Xudiyevlə onun kabinetində əyləşib söhbətləşirik... Müdrik bir qocayla, el ağsaqqalıyla, nüfuzlu ziyalıyla üz-üzə dayansam da, onun gənclik illərini xatırlayıram. Bu qədər keşməkeşli, ağırlı-acılı, sevgili-sevinci ömür yolu keçsə də, ürəyindəki, düşüncəsindəki uşaq sadəlvöhlüyü həm məni təəccübləndirir, həm də sevindirir. Zaman onun üzünə qırışlar, keşməkeşli ömür yolu ürəyinə gözəgörməz çatlar salsa da, gözlərindəki ümid işıqları yenə də gənclikdə olduğu kimi bərq vurur.

Yetmiş yaşın mübarek, əziz dost!
Rafiq YUSİFOĞLU,
Azərbaycan Respublikasının
Əməkdar mədəniyyət işçisi, şair,
filologiya elmləri doktoru, professor.